

Vajda Péter

Vajda Péter költő, prózaíró, pedagógus, a Magyar Tudós Társaság levelező tagja, a soproni evangélikus líceum diákja, orvos 1808. január 20-án féltelkes jobbágyszülők gyermekeként született Vanyolán, Pápától alig néhány kilométerre. A Bakony-széli faluban felnövő költő már gyermekéje idején a természetet vallotta legjobb barátjának és később is rajongott a természetért. A tehetséges gyermeket 1819-ben a magyar luteránusok fellegvárába, a soproni líceumba írták.

Vajda Péter 1819/20-ban a legelső osztályba került novíciusnak, a következő évben, mint kitűnő tanuló, egy év átugrásával a grammatikai osztályba lépett. Nagy hatással voltak rá tanárai: Hetyési László, Magda Pál, Ódor István és Seybold Pál. Az utóbbival való „összetűzés” fejezte be Vajda soproni diákpályáját 1826-ban. Dalhon című munkájában (Budapest, 1844.) bőven írt soproni éveiről, iskolai és természeti élményeiről.

Ezt követően a bencések győri gimnáziumába került. 1828-ban, mint nevelő egyik tanítványával Felső-Itáliában járt, az Adria vidékét, Tirolt és Észak-Itáliát keresték fel. Beiratkozott az pesti egyetem orvosi karára (itt Bugát Pál tanította), de negyedévesként abba kellett hagynia tanulmányait, mert szerepe volt a pesti diákok 1831. július 17-i megmozdulásában. 1831-től az újságírásnak és az irodalomnak élt, írt és szerkesztett, 1833-tól a Hasznos Multságok segédszerkesztője lett.

Nagy nyugati útján Németország, Hollandia, Anglia után Lipcsében telepedett le, ahol Garasos Tár címmel folyóiratot indított. Az első szám vezércikkében a lap feladatai közt kiemelte, hogy „a természet-tudományt egész kiterjedésében, ide számlálván a fizikát, mechanikát, statikát stb.” szeretné bemutatni. A folyóiratnak összesen 12 száma jelent meg, mintegy 100 oldalnyi terjedelemben, képekkel illusztrálva. Általában egy-egy szám elején valamilyen távoli ország érdekes városáról írt a folyóirat, ezután - Vajda szavaival élve – „rövidebb-hosszabb növény- és állattudományi vonatkozású ismertetés” következett, főként a trópusi élővilág jellegzetes fajairól. Érdekes technikai cikkeket is közölt, pl. „A villany”, „A cukorkészítés” stb. témákról. Sajnos a magyar természettudományos ismeretterjesztés úttörő folyóirata rövid életű volt: Vajda Péter 1834 őszén végleg hazatért, ezzel a külföldön megjelent magyar folyóirat meg is szűnt. Később a Természet c. folyóirat szerkesztésében segédkezett. Nagy része volt Bugát Pállal együtt, a Természettudományi Társulat

létrehozatalában, aminek első „titoknoka” (titkára) volt. Plebejus érzelmeit mutatja, hogy amikor ennek nevébe bekerült a „királyi” jelző, akkor kilépett a társaságból.

Köz-és szépírói pályának eredményességét jelzi, hogy 1834 és 1844 között 22 kötet jelent meg nyomtatásban. Rengeteg kisebb írása, verse, elbeszélése, publicisztikája látott napvilágot. 1837-ben a Magyar Tudós Társaság soraiba választották, 1840-ben a Kisfaludy Társaság tagja lett. 1841-ben egy induló új lap, a Világ szerkesztését bízta rá a kiadó. Vajda Péter kezén a lap radikális politikai orgánummá lett, éppen ezért hamarosan meg kellett válnia a szerkesztéstől.

1842-ben – akárcsak Petőfi - kocsival és gyalogszerrel bejárta csaknem az egész országot. Ugyanebben az évben érdeklődése a pedagógia felé fordult, rövid, de annál jelentősebb tanári pályára lépett. 1843 őszén tanári állást vállalt, a pesti evangélikus gimnáziumban helyettesített. Majd elfogadta a szarvasi főiskola meghívását, 1843-ban annak tanára, később igazgatója lett (ma nevét viseli az iskola). Nagyhatású előadásait vasárnaponként a város közönsége is látogatta. „Erkölcsi beszédei”-nek szabad szellemisége miatt vizsgálat indult ellene. Váratlanul hunyt el 1846. február Szarvason.

Petőfi szép versben (Vajda Péter halálára) búcsúzott el tőle: a függetlenség hőstét, a ritka erkölcsi nagyságot, a meggyőződés szilárdságát értékelte alakjában:

„Az én könyűim hadd omoljanak
A függetlenség bajnok férfiáért,
Ki e hajlongó, görnyedő időkben
Meg nem tanúla térdet hajtani,
Ki sokkal inkább hajtá le fejét a
Szabad szegénység kőszikláira,
Semmint a függés bársony pamlagára. - -
Sirassa benned, elhunyt férfiú,
A természet leghívebb gyermekét,
Sirassa benned dalnokát a hon...
Legkeserűbb az én könyűm, ki benned
A függetlenség hőstét siratom!”

Irodalom:

Aranykönyv 2002. p. 24.

Kádár Zoltán: Vajda Péter: A hazai természettudományos ismeretterjesztés úttörője In: Természet Világa 114. évf. (1983) 4. sz. p. 182.

Nagy Tibor: Vajda Péter. Élet és Tudomány XXVI, 1971, 1058. és 1091. p.

Lukácsy Sándor: Kalászatok az ismeretlen XIX. századból - A Dalhon folytatása - Vajda Péter (1808-1846) In: Kortárs, 39. évf. (1995) 2. sz. p. 66-70.

Pröhle Jenő: Vajda Péter soproni diáksága In: Soproni szemle 1973. (27. évf.) 3. sz. p. 263.